

**Nordisk Arbeiderkongress
Helsignør 5. mai 1994**

Forbehold om endringer

Statsminister Gro Harlem Brundtland

Europas bidrag til en mer rettferdig verdensordning

Nordiske partifeller,

En bærende ide samler oss i den sosialdemokratiske familien; vi tror at politikk nytter. Vi tror på vår evne til å forme en framtid bygget på mer solidaritet, mer rettferdig fordeling og mer trygghet. Framtiden for oss skal ikke formes av kreftenes frie spill. Vår visjon bygger på at vi kan sikre en bedre og tryggere hverdag for alle - i vårt eget nærmiljø, i Norden og Europa, men også utover våre grenser.

Det går som en rød tråd gjennom arbeiderbevegelsens historie at vi må se mål og ambisjoner i hvert land i sammenheng med verden omkring oss. Sammen har vi formulert en visjon for Europa i manifestet foran valgene til Europa-parlamentet:

"Fred og godt naboskap
demokrati og menneskerettigheter,
sosial rettferdighet og økologisk fornyelse,
solidaritet og ansvar,
sysselsetting og velferd,
- slik vil vi at vårt Europa skal se ut!"

For oss er denne visjonen i valgmanifestet utgangspunkt for en større visjon, en visjon om en mer rettferdig verdensordning. Det helt overordnede fellesbehov som avtegner seg for resten av 90-tallet er jo kampen for miljø og utvikling, for bærekraftig utvikling i hvert enkelt land og for større solidaritet over grenser og over generasjoner - det siste er nytt for oss som lever i dag.

Denne kampen vinnes ikke ved at hvert land sitter på sin tue. I vår internasjonale virkelighet strekker ikke nasjonale løsninger til for å sikre fred, sysselsetting, miljø og utvikling. Og det er jo denne kjensgjerning som har drevet fram samarbeidet, samspillet innen Den europeiske union. Det er ikke tilfeldig at det er sosialdemokratiet som har vært den fremste drivkraften i denne prosessen. Det er jo nettopp fordi vi ikke aksepterer politisk avmakt og fordi vi har ambisjoner for dagens og morgendagens generasjoner.

Det er også derfor sosialdemokratiske partier og fagbevegelse i Norden og Europa må være en førende kraft i å sette de globale spørsmålene på dagsorden. Hvor ellers skal vi vende oss for å finne de kreftene og ideene som kan gi oss håp om en bedre utvikling?

Europa kan jo ikke gi alle svarene. Men på grunn av Europas sammensatte historie har også vår verdensdel et særlig ansvar. Imperialisme og kolonialisme er mørke kapitler i det europeiske nærvær utenfor Europa. men Europa er framfor alt arnestedet for demokrati, opplysningstid, humanisme og de moderne velferdssamfunnene. Det var her fagbevegelsen vant fram som en ledende kraft for politiske forandring. Det demokratiske Europa har lagt kimen til et fredelig Europa. Den modellen kan gjerne eksporteres.

Vi har hatt to store borgerkriger i Europa i dette århundre. Vi kaller dem verdenskriger. I første verdenskrig døde 8 millioner mennesker. I den andre verdenskrig steg tallet til 40 millioner. En tredje verdenskrig i den kalde krigens tid ville vi sikkert sett enda større tap.

Det er viktig at vi ser de lange linjene i Europas historie. Det Europa som ble skapt etter Tredveårskrigen midt på sekstenhundretallet var tuftet på den territorielle staten. I det europeiske statssystemet måtte landene verge seg mot hverandre fordi det ikke fantes normer eller

myndighet til å påse at spillereglene ble fulgt. Ofte var den ene stats beskyttelse av seg selv kilden til usikkerhet for andre stater. De ble viklet inn i rustningskappløp og tragiske kriger. Freden krevde nemlig måtehold, tilbakeholdenhet og gjensidige forsikringer som altfor ofte manglet.

For 200 år siden pekte filosofen Kant på at selv om man oppnådde sivilisert styre i hvert land, så ville det ikke bli slutt på lidelse og nød før det var innført siviliserte forbindelser mellom landene. Han så tidlig noe som ikke alle har sett enda.

Denne lærdom har Europa fått erfare. Historiens gang har skapt en etnisk, språklig og religiøs mosaikk i Europa som ikke lar seg dele opp i enhetlige nasjonalstater på fredlig vis. Forestillingen om at statens grenser må følge etniske grenser er en oppskrift på varig krig. Vi ser de blodige følger i det tidligere Jugoslavia, likesom vi har sett det så mange steder i Europas historie.

Når vi snakker om Europas bidrag til en mer rettferdig verdensordning er det derfor naturlig å begynne med Europa selv. Europa kan ikke bidra med det beste av seg selv om det ikke er fred mellom Europas folk. For hvis ikke europeere kan sikre sivilisert styre hos seg selv, hvordan kan vi da håpe på at folk i andre verdensdeler og regioner kan greie det? Hvis ikke europeerene kan finne fredlige løsninger på alle sine intressekonflikter og alt sitt interessefelleskap - hvordan kan Europa da bidra skikkelig til en mer rettferdig verdensordning?

EU-samarbeidet har båret i seg kimen til forsoning mellom folk og land som har kriget med hverandre i århundreder. Framfor alt har EU sikret stabilitet og grunnlag for fredlig konfliktløsning. Den gamle orden i Europa tålte ikke vekten av et samlet Tyskland. I dag er Europa i stand til å fordele vekten på en annen måte. Nå inngår et samlet Tyskland i et

felleskap med spilleregler som vi kan stole på. Det har ikke minst tyskerne selv vært pådrivere for å oppnå.

Europa har eksportert ideen om nasjonalstaten til alle verdens hjørner. Men det er ikke mange steder at nasjonen favner om en homogen folkegruppe. De fleste landene i Norden er i så måte unntak i internasjonal sammenheng. Vi har nok eksempler på at de konflikter som har fulgt Europas nasjonale statsbygging, de dukker opp på andre kontinenter - i Afrika, Latin-Amerika, Asia eller i de østlige deler av Europa selv.

For oss er det to oppgaver som peker seg ut som helt sentrale: Å sikre en fredelig utvikling i Øst- og Sentral Europa - og å bidra til at verdenssamfunnet tar de løft som er nødvendige for å gi den fattige delen av verden håp om utvikling og rettferdighet.

I forholdet til Sentral- og Øst-Europa møter vi på mange måter den samme utfordring som Willy Brandt beskrev for Tyskland; Å sørge for at det som hører sammen får vokse sammen. Vi opplever en sammensatt tid som preges av forfall og nyskapning, av motløshet og optimisme, av konflikt og samhold, av oppløsning og integrasjon.

Hva ser vi nå når frontene fra den kalde krigen endelig er borte? Landene søker tilknytning vestover, særlig til EU. Men samtidig er en farlig nasjonalisme på frammarsj - den som bryter ned fellesskap snarere enn å bygge dem opp. Den brann vi i dag ser på Balkan kan spre seg. Det vi opplever i mange områder, er at det systemet som ble skap etter første verdenskrig er i ferd med å rakne. Den fredelige utvikling demokratiene i Vest-Europa fikk til etter annen verdenskrig den kom aldri i gang lenger øst på vårt kontinent.

I det demokratiske Europa var det etter annen verdenskrig mulig å skape et bredere fellesskap enn det som favnes av nasjonalstaten. Man

bygget opp et samarbeid mellom selvstendige stater som har tatt til følge at nasjonalstaten er for liten til å løse menneskenes store problemer, og for stor til å løse menneskenes store problemer. Derfor henger det regionale og det overnasjonale så nært sammen.

Når historikere spør om hvorfor Vest-Europa har hatt fred siden 1945 får man ofte to forskjellige svar. Noen viser til framveksten av EU, mens andre peker på at det ikke blir krig mellom moderne demokratier. For meg går dette i stor grad ut på det samme. Det er det demokratiske fundament og tilliten mellom demokratier som har gjort EU mulig.

I lys av dette er det oppløftende at alle reformstatene i Øst- og Sentral-Europa viser vilje til å bygge demokratiske rettssamfunn basert på respekt for menneskerettighetene. Det er et avgjørende grunnlag for å lykkes med å trekke landene inn i et reelt samarbeidsnettverk etter Sovjetunionens sammenbrudd.

Men usikkerheten er samtidig stor. Etablerte økonomiske bånd mellom de tidligere kommunistlandene rives av. I kjølvannet av fallende produksjon følger økende arbeidsledighet og sosial uro. Det gjør oppbyggingen av nye demokratiske institusjoner og økonomiske mekanismer vanskeligere.

Likevel er det jo sånn at reformprosessen kommet langt. I flere land har normale demokratiske institusjoner vist seg robuste. Det er innført frie og åpne valg. Det er innført fri presse. Lovverket reformeres. Men det er en lang vei å gå før reformene slår rot i befolkningen. En avgjørende forutsetning for varige politiske reformer vil være at økonomien fungerer slik at folk kan ha et arbeid å gå til og fatter håp for framtiden.

Det vil ta tiår snarere enn år å fullføre denne prosessen. Risikoen for tilbakeslag vil være stor. Det er i Vest-Europas interesse å bistå i denne reformprosessen. Ikke bare fordi det er vår åpenbare forpliktelse, men

også fordi en positiv økonomisk og politisk utvikling i øst vil skape nye muligheter for oss alle, skape økt trygghet for oss alle.

Våre bidrag må være både politiske og økonomiske. Reformlandene må vite at de har en plass innen rammene for samarbeid mellom demokratiske land i Europa. Vi må bygge ut nettverkene. Vi må gradvis åpne opp markedene. Men vi må samtidig unngå at en rå markedsøkonomi setter til side den helt nødvendige sosiale utvikling som også må følge. I valgmanifestet til Europa-parlamentsvalget legger vi vekt på at vi må kunne møte konkurransen fra USA og asiatiske land, samtidig som vi holder fast ved den europeiske velferdsstatsmodellen. Men det greier vi ikke, hvis vi ikke greier å favne de øst-europeiske land. Økt internasjonalisering, integrasjon av markeder og et økende antall verdensomspennende selskaper stiller nordisk og europeisk fagbevegelse overfor nye utfordringer. Vi må motvirke en utvikling i retning av økt press på lønninger, sosiale rettigheter og lov og avtaleregulerte standarder. Dette kan vi bare greie ved å være pådrivere for utvikling av internasjonale regler og avtaler. Ellers lykkes vi ikke. Her vet vi at partiene og fagbevegelsen i Norden har en meget viktig jobb å gjøre.

Sosialprotokollen i EU gir større mulighet for at partene på europeisk nivå kan sikre standarder som ivaretar faglige rettigheter og trygge arbeidsvilkår. Innføring av minimumsstandarder - eller det som nå kalles innføring av en sosial sokkel - er en forutsetning for å motvirke at bedrifter skaffer seg konkurransefordeler ved å kutte på lønn og sosiale rettigheter.

Dette perspektivet taler også for at vi holder døren åpen for at de nye demokratiene kan slutte seg til samarbeidet innen rammen av EU. Mange sier at det ikke er mulig. De viser til at Maastricht-avtalen stiller krav som disse landene ikke kan tilfredsstille. Men hva slags visjon er det? Det er EU-landene som råder over traktatene, ikke omvendt. Hvis

vi vil legge forholdene til rette for snarlig integrasjon av de nye demokratiene, ja så er det i medlemslandenes makt å gjøre nettopp det.

Det er i vår direkte interesse at de nye demokratiene trekkes sterkere med. Det vil gjøre det enklere å løse de enorme utfordringer vi står overfor, ikke minst i våre egne nærområder i Nord når det gjelder atomsikkerhet og miljøvern. Bare et økonomisk framgangsrikt Øst-Europa vil kunne avsette tilstrekkelige ressurser til å løse slike problemer. Vi i den sosialdemokratiske bevegelse må være en pådriver for en slik utvikling. Vi må kjempe, ikke minst i første rekke i kampen mot at en velstandsmur får erstatte den militære mur som delte Europa.

EU er et redskap for å nå de politiske mål landene kan enes om. Derfor har det så stor betydning hvilken politiske familie som er den førende kraft i det samarbeidet. Og derfor har vi ambisjoner om at vår bevegelse kan prege politikken. Vi i Norden førte an i å prioritere kampen mot arbeidsledigheten øverst på dagsorden. På samme måte må vi presse på for at EU ser de globale miljø og utviklingsutfordringene som sin sak. Maastricht-avtalen gir oss de juridiske rammene vi trenger. Men fortsatt er det den politiske viljen som avgjør hvor langt vi vil komme.

Før vårt landsmøte i juni har Arbeiderpartiet ute til debatt et program som vi kaller "Et solidaritetsalternativ for Europa". Her trekker vi linjen fra den solidaritetspolitikk vi fører hjemme i Norge til en politikk med samme inspirasjon i Europa. Det vil åpne døren til de samarbeidsstrukturer som Europa har utviklet. Det vil samordne innsatsen mot arbeidsledigheten og utviklingen av et sosialt Europa. Og det erkjenner at Europa har et ansvar for global rettferdighet.

I valgmanifestet til de Europeiske Sosialdemokraters Parti er vi opptatt av det samme når vi sier: "Balansen mellom nord og sør, mellom øst og vest, mellom rike og fattige land må bli bedre. Derfor ønsker vi å bruke mindre ressurser til våpen, og vil gjøre mer for en rettferdig økonomisk verdensorden med mindre proteksjonisme."

Vi kommer ikke til dette målet med bare ønsker. Det vet vi. I de såkalte rike land kan vi skape illusjoner om at det er mulig å stenge problemene ute. Men en slik kortsynt politikk vil bare øke den regning som en dag kommer på bordet. Da vil det ikke finnes dekning. Kapitalkontoen av naturressurser vil bli overtrukket hvis vi bruker for lang tid fra erkjennelse til samordning på dette feltet.

Ett er sikkert: På dette feltet er vi helt avhengig av forpliktende internasjonale regler og samarbeid. Vi har bare en klode. Her skal vi leve sammen, alle nasjoner og folk. Men noen har større ansvar enn andre for tingenes tilstand, og noen har bedre forutsetninger enn andre til å føre an og være pådrivere. Vi - i de industrialiserte landene - må gå foran. Vi må se sammenhenger mellom andres behov og egen framtid. Vi har også institusjoner for samarbeid som kan gjøre det mulig å trekke sammen. Vi sosialdemokrater - som er vant med å ta politisk ansvar og finne nye løsninger - må se det som vår oppgave å vise vei.

Kløften mellom den rike og den fattigste verden øker. Kløften mellom de som har utdanning og de som ikke har det øker. Kløften mellom de med muligheter og de for hvem alt synes håpløst øker også. Det er i ferd med å utvikle seg en "fjerde verden" av marginaliserte områder - særlig i Afrika sør for Sahara.

Flere dør på grunn av mangel på mat og underernæring. Flere mennesker er på flukt bort fra krig og terror. En stadig økende befolkning - 6 milliarder om noen år og kanskje det dobbelte midtveis i neste århundre vil kreve en verdensøkonomi som er 5 til 10 ganger så

stor som idag om verdens befolkning skal få dekket sine rettmessige behov, hvis vi fortsetter med dagens forbruk og forbruksmønstre. Dette går ikke. Det kan vi bare konstatere.

En slik framtid vil være en global ressurskatastrofe. Det vil være helt umulig å fortsette som hittil. Det erkjenner stadig flere.

Men da ser vi da også at det er nødvendig at den rike verden fortsetter å gi bistand til den fattige verden. Her er de nordiske land foregangsland. Men de fleste i den rike verden gir altfor lite. Vi må gjøre de fattige landene i stand til å stå på egne bein - til å løse fattigdomsproblemene og miljøproblemene selv. Da må vi dele våre kunnskaper og vår teknologi med dem. Ikke for at de skal plyndre ut sine egne naturressurser, men for at de skal kunne nyttiggjøre dem til beste for seg selv og kommende generasjoner.

Bistandspolitikken må suppleres med nye initiativ for å få til en bedre omfordeling i verden og framfor alt å slippe u-landene sterkere til på våre markeder - og det er det som står i Europamanifestet. Det er slik de selv kan arbeide seg ut av uføret. Integrasjon i det internasjonale handelssystem er en avgjørende betingelse for at utviklingslandene skal kunne komme videre.

Slik er løsningen i Uruguay-runden noe av det viktigste som er skjedd i forholdet mellom Nord og Sør på mange år. Faktisk er denne avtalen den første realiseringen av handlingsprogrammet for Ny Økonomisk Verdensordning siden debatten forstummet på 70-tallet. Det var ikke nok at nordiske sosialdemokrater og noen til, forsøkte å holde den på dagsorden. Da er det forstemmende å oppleve at partier på venstresiden i nordisk politikk argumenterer mot godkjenning av avtalen.

I den nordiske arbeiderbevegelses program om miljø i Europa formulerer vi oss på denne måten: "Europa skal gå forrest med å åpne

I dag er det internasjonale regelverket for handel blitt styrket i GATT. Også andre deler av FN-systemet skaper mer ordnede rammer på globalt nivå. Men regionale ordninger må utfylle det globale regelverket med løsninger som er tilpasset regionale behov. Noen mener at regionale samarbeidsordninger står i strid med et sterkere globalt samarbeid. Men et samarbeid i regioner behøver da ikke lede til strid mellom regioner. Midt-Østen, Syd-Øst Asia, Mellom- og Latin-Amerika og ulike deler av Afrika trenger et sterkere regionalt samarbeidsnettverk for å sikre handel under ordnede forhold og økte muligheter til å finne felles svar på felles utfordringer. Det er også derfor regioner i andre deler av verden ser til Europa for å fremme en modell for regionalt samarbeid.

Europa kan og må være en bidragsyter i en slik utvikling. I arbeidet med å finne en fredelig løsning i Midt-Østen kan Europas erfaring med et økonomisk og politisk fellesskap ha stor betydning. Europa satte kull og stålindustrien, og senere landbruksproduksjonen under felles administrasjon. Lærdommen fra dette samarbeidet kan nå skape en vei videre for felles, fredelig utvikling av Midt-Østens vannressurser. I det området det helt sentrale og fundamentale for å løse konflikter og skape samarbeid. Og se på de mulighetene for regionalt samarbeid som nå trer fram i det Sørlege Afrika. Her kan erfaringer fra det indre marked og nært samarbeid mellom landene hjelpe denne ressursrike regionen til en ny start, både politisk og økonomisk.

Vi trenger en global læreprosess for å gi innhold til det internasjonale solidaritetsarbeidet. I Rio så vi at denne læreprosessen gir resultater, selvom det kreves hardt arbeid. Internasjonalt miljøpolitisk arbeid, ikke minst i FN, ble lenge behandlet som mindre viktig enn f.eks. rustningskontroll. År etter år hørte vi de store landene tale i FN uten at miljø ble nevnt med et eneste ord. Nå er den tiden over, men det er helt sikkert at det kreves stadig og pågående politisk innsats for å holde

oppe oppmerksomheten på et område der det ligger en avgjørende innsats foran oss. Det er det ingen tvil om.

Nordisk sosialdemokrati har bidratt til selve den ideologiske utvikling gjennom arbeidet i Palmekommisjonen og verdenskommisjonen for miljø og utvikling, og nå holder Ingvald på i sin kommisjon å legge nye dimensjoner til dette arbeidet. Men den praktiske oppfølging har gått alt for langsomt, selv om flere og flere erkjenner at uten miljø, uten demokrati og uten en mer rettferdig fordeling, uten alt dette, så har verdensfreden trange kår. Stadig flere forstår det, men ikke mange nok erkjenner den handling som er nødvendig.

Fra nordisk side må vi fortsett å være pådrivere. En forutsetning for utvikling av demokratiske institusjoner er en uavhengig og fri fagbevegelse. Dette er ingen selvfølge i mange land.

Arbeiderbevegelsen både i Norden og i Europa må støtte opprettelse og videre utvikling av fagbevegelsen i andre land. Sammenhengen mellom demokrati, miljø og en uavhengig fagbevegelse er for oss en selvfølge, og den bør også være det hos andre.

EU-landene står i dag for over 45% av bistandsoverføringene fra Nord til Sør, og de gir mer enn dobbelt så mye bistand til Afrika sør for Sahara som USA og Japan til sammen. Det er etter hver store likheter mellom EU-landenes bistandspolitikk of den politikk vi fører på dette område her i Norden.

Samarbeid om bistandspolitikk er nå nedfelt i EUs traktater. Det er ikke noe i veien for å sette mer politisk vilje og trykk på denne politikken innenfra i EU. Den felles politikken på bistandsområdet skal supplere landenes nasjonale innsats. Den skal fremme kampen mot fattigdom, styrke folkestyret, rettsstaten og menneskerettigheten og oppfylle de mål landene er blitt enige om i FN.

Her, som på miljøområdet har vi altså en ramme som må fylles med politiske mål og visjoner. Og her, som på så mange andre områder må sosialdemokratiet se det som sin ambisjon å være med og forme politikkens innhold.

I dag ser vi - og det er det tragiske i situasjonen - at de samlede bistandsoverføringene til utviklingslandene har sluttet å vokse, og det stilles spørsmål ved den tradisjonelle utviklingshjelpen for å slippe unna den oppgaven som ligger der, ikke for å forbedre innholdet i hjelpen. Vi vet at det er rom for langt bedre samordning av bistandsinnsatsen fra giverne. Det er flaut hvor mange land med et velstandsnivå som vårt som ikke yter det de skal.

EU-landene har tatt et første tak ved å utvikle felles rammer for bistandspolitikken på viktige områder som menneskerettigheter, demokratisering og utvikling, kvinner og utvikling og fattigdomsbekjempelse.

Disse rammene ligger nær opp til rammene for de nordiske lands politikk på dette området. De nordiske land har sterke bånd til mange utviklingsland. Vi har vært en drivende kraft i FN. Men alene og uten sterke allianser har vi bare små muligheter til å bidra så det monner. Vi har ment at vi kan sette eksempelet for andre både når det gjelder bistandsvolum og innretning gjennom de gjensidige eksaminasjonene i OECD. Den neste store oppgaven er å trekke andre med oss - og trekke EU-landene med oss. Har denne holdningen noe for seg - tenk da på hvilke muligheter vi vil ha ved å opptre samlet i EU!

Jeg har merket meg at Danmarks bistandsminister Helle Degn ofte understreker hvordan Danmark har kunnet påvirke utviklingen av EUs utviklingsbistand. Flere land innen EU er våre likesinnede på dette området.

Tenk hvilken styrke det vil være om Norge, Sverige og Finland sluttet seg til denne gruppen og arbeider videre med alle de små og store skritt som er nødvendige for at Europa virkelig skal kunne lede an i arbeidet for en mer rettferdig verdensordning. Det ville bli litt av en gjeng å skulle stå opp imot. det er viktig at den sosialdemokratiske stemmen kan gjøre sitt til at den europeiske stemmen blir mer lik de verdier den sosialdemokratiske bevegelse står for.